

MẸ TÔI, CHỊ DÂN XÓM LÒ GẠCH ĐÀ LẠT

(Tháng 8 năm 1950, mẹ tôi và chị Dân đã về xóm Lò Gạch)

Tháng 8 năm 1950, ba tôi rời xa Huế, mẹ tôi lên Đà Lạt – mẹ nhấc bổng hoàng triều của mẹ tôi – lập nghiệp và nhấc bổng làm quê hương mới. Năm sau, mẹ tôi mới chuyển 25 tuổi, tay dắt anh Việt mới đi chuyển, tay bồng em Trang lên theo

Ban đầu ba mẹ tôi thuê nhà ở đường Phan Đình Phùng, sau khi sinh anh Hoàng ở nhà thờ đường Tôn Thất Chí, đi di chuyển khách sạn Mimosa. Ba mẹ tôi dọn lên nhà 31 đường Hoàng Diệu nằm trong xóm Lò Gạch. Hai năm sau, ba tôi mua nhà mới cho căn nhà số 8 đường Trần Nhật Duật. Tôi và tám đứa em sau này được chào đời ở ngôi nhà này.

Được gọi là xóm Lò Gạch nhưng chúng tôi còn nhớ tích nào của nó làm ra gạch thi Pháp. Xóm nằm dọc mặt phố con suối lớn chảy từ hồ Xuân Hoàng đến thác Cam Ly - con thác duy nhất

n m trong thành ph . Ph n n m d c theo con su i th ng b n c d ng lên, b i thành vùng đ t g i là xóm Sinh. Phía ngoài ch y d c t đ u đ ng Hoàng Di u đ n m t buôn làng ng i K”Ho. Buôn làng chi m m t ng n đ i r ng bao quanh thác Cam Ly ch y dài t cu i đ ng Hoàng Di u đ n chân l ng Nguy n H u Hào – cha c a Nam Ph ng Hoàng H u, v vua B o Đ i –. Ng i Kinh ít khi b n ng vào đây, h g i vùng đ t đó là huy n M i. B n ch t ng i Th ng hi n lành ch t phác. M i sáng, t ng đoàn ng i x p thành hàng m t, ng i n n i ti p ng i kia theo thói quen đi trong r ng, h ra ch l n trao đ i th c ăn. Đ n ông đóng kh hay m c qu n dài, c m xà g c. Đ n bà qu n sà r ng đ u con trên l ng, h g i hàng trong nh ng chi c s t .Hàng hóa c a h th ng là con gà m nhom, chân dài lêu khêu; con heo m i đen ngòm, nh nh chi c bình tích, th t ăn ngon, ít m ; nh ng trái d a gang to đùng, nhi u n c mà không th m, nh ng bó ngo đ y nh a thông t i... Chi u đ n h tr v v i g i g o, cá khô, m m mu i...

Em bao nhiêu tu i? Tên em xinh

S ng gi a cô đ n quên th thành

Không đ m kiêu sa, tình d m l

R ng xanh đ t đ ph vây quanh

Xóm tuy nh nh ng có c tr ng ti u h c. M i k ni m th i b t đ u c p sách đ n tr ng c a chúng tôi đ u n m trong ngôi tr ng Tr n Bình Tr ng thân yêu

Em là em n h c sinh

Tr ng Tr n Bình Tr ng: gia đ nh tu i xanh

Tr ng em xa v ng th thành

Bên đ i thông b c b c tranh tuy t v i

Đi h t con đ ng Yagút thì đ n c a b nh vi n c a thành ph , còn g i là nhà th ng thí, n i ch a mi n phí cho ng i dân.Ngoài bác sĩ chuyên tr , b nh nhân còn đ c s chăm sóc t n tình c a các bà Ph c c a nhà th Domain De Marie g n đó.

Đ u đ ng Tr n Nh t Du t giáp ranh v i đ ng Hoàng Di u có m t ngôi ch x m. Ch n m hai bên l đ ng kéo dài h n ch c mét và ch h p vào bu i chi u nên có tên ”Ch Chi u”, cái tên ch t c ng đ u sau này có h p thêm vào bu i sáng và đ t tên chính th c : Ch M Thành . Ng i ta bày th t cá, rau d a, trái cây.. trên chi c s p c đ nh, g m vài mi ng v n thông ghép l i, b n thân cây cong queo ch ng đ m t mi ng tôn rách. Đa ph n là ng i qu y gánh t n i khác đ n bán rong. Ng i buôn k bán ng i ch m h m quanh cái m t hay quang gánh. Đ i khi có ng i ch t tên cùng lo i m t hàng mình bán nh ch C u bán lòng, bà Năm trái cây....

Bình minh dù m a hay n ng

Tôi đi làm v c

Cu c b t nhà đ n s

Đ ng dài h n năm cây s

Chân vui len qua xóm nh ch chi u

Chào m y bà b n hàng h p nhau bu i sáng

Xóm Lò Gạch có một ngôi đình thờ Thần Hoàng. Ngôi đình không lớn, kiến trúc đơn giản, gồm một nhà thờ rộng có tượng, bài vị. Vòm mái đình cong, phía trước có sân rộng nối hiên đình dân đứng và một bậc thềm hoa vẽ hình con cò oai vẻ trên áp ma quỳ. Vào dịp đầu năm họ c ngày tết. các vị lớn tuổi mặc áo dài khăn đóng lên tiếng đọc bài sớ cúng tạ ơn chiêng rộn vang khi n bū i thêm trang trọng. Bên cạnh đình có một gian nhà gỗ nhả làm lập học vẽ lòng cho con em cờ dân Lò Gạch. Anh Việt tôi học đó một hai năm vẽ thầy giáo Cường – con rể bác An- và thầy Vàng. Sau đó khi trường Trường Bình Trường được xây thì tất cả học sinh dời lên đó.

Trên đồi cao chĩa lên một chút có một khuôn viên Phật Giáo dành cho người mở đạo. Mặc dù có thờ Thần Hoàng, có chùa nhả ng Lò Gạch người ta vẫn sớm ma nhả t là vào đêm tết khi đi ngang qua cây mít nhà Bửu gian đồi diên gần trường Văn Học, cái am trước nhà bà chef Mi và cái máy nước công công ngay đầu đường Trường Nhả t Du t. Câu chuyện con quỳ một giò, con ma bàn i... đem ra kể ban đêm khi chúng tôi nhả u phen khi p s .

Căn nhà cờ a ông Võ Đình Dung cờ t đầu đường Hoàng Diu , ông là một con người tài giỏi, có đầu óc kinh doanh nhà cờ a và nhả i tiếng có tầm lòng đ c đ . Ông xây hàng trăm căn nhà kh p nhả i trong thành phố cho giới thầ thuy n thuê vẽ i giá không cao . Ông cũng là một Phật t thu n thành, bầ ti n cờ a xây cờ t nhả u chùa trong và ngoài thành phố

Căn nhà cờ a bà Su làm nghề y cờ nh đó , nhà xây cờ a ông Viên Cờ đầ i đầ n. Đi thêm chút nhả a đầ n nhà bà Cờ u Bé, nhả m bên cạnh là nhà bà Xả Láo, ông một s m đầ i bà vẽ hi n lành, chầ t phác nói năng nhầ đình đóng cờ t bầ m c quai tên Láo do chầ ng đầ i

Cùng dãy nhà vẽ i bà Su có nhà ông thầ u khoán Tôn Thầ t Sanh. Bà Tôn Sanh là người hoàng phái đầ p , quý phái, Mặc dù giàu có, thầ ng vẽ nhầ ng tính ông keo kiết, phát ti n chầ cho vẽ hàng ngày. Vầ già, ông còn mầ c thêm chầ ng sồ ăn trầ m. Ông rào xung quanh ngôi nhà mình bầ ng ba lầ n kồ m gai, đêm thầ c giầ c đi tu n sồ trầ m lầ y cầ p dây kồ m gai. Mã tôi rầ t thích xuầ ng nhà bà Tôn Sanh đầ đánh tầ sồ c .

Căn nhà một ti n cờ a ông Hai Đầ a gồm ba dãy ngang và khoầ ng đầ t rầ ng đầ n lò sát sinh, người dân hay giới A Ba Toa (Abatoir) nuôi đàn bò đầ n hàng trăm con.

Nhả i tiếng thầ i đó có quán ăn Ba Cao. Món thầ sồ t vang, gà dứt lò cờ a ông chầ nhả i tiếng thu hút khách người Pháp. Nhà hàng xây theo kiến trúc Pháp hình vuông có cờ a chầ p chung quanh, phía trên gác gỗ , mái đóng nhầ n thành khầ i chóp. Sau căn nhà bầ p rầ ng đầ n chiầ c sân có dây chuầ ng thầ , gà .. mầ i chiầ u ông thầ ng mầ cờ a vẽ n sau đầ cho nhầ ng con gà tây ăn thêm ngầ n cờ non. Vài con ngầ ng to vẽ n cầ dài kêu quang quác chầ c cờ nhầ ng đầ a trầ đi

ngang qua. Mẹ y con gà mái hoa mận đen con búi đọt dẹt cây ớt bom, trái to và ngon.

Ba mẹ tôi thuê nhà của ông Võ Đình Dung, cùng tầng với ông Tô Mạnh nhàn vì ông làm nghề cắt tóc nên người ta còn gọi ông là Tô Cúp (coupeur), bà vẫn hiền lành bán cá ở chợ Dalat. Nhà bác An chuyên làm mui nệm ở tầng trệt.

Khi gia đình tôi đến với Tròn Nhất Duật, phía sau nhà có mảnh đất trống, ba mẹ tôi cho ông Tô Cúp phát quang và làm nhà. Điêu lý thú, con mẹ tôi sinh một người con thì nhà ông Tô Cúp cũng thêm một thành viên. Tình cảm hai gia đình thân thiện hơn nữa thoạt không chút méch lòng.

Ngoài ông Tô Cúp còn có mẹ y và nhà cũng tên Tô là bác Tô Bình, bác Tô Bình. Hai là hai anh em, người này chuyên nghề thợ mộc, người kia thu mua chai bao. Ông Tô Rớt ở nhà bà Bình.

Trong xóm có hai tiệm tạp hóa nhỏ, một của ông Văn Hoàng, con ông là thợ y giáo Thành dạy toán rồi đi thi. Tiệm tạp hóa của bà xóm bên kia đất trống, có nhà máy nước công cộng.

Nhà ông trống ở Năm Ân nằm cuối xóm. Ông có khuôn mặt hào phóng, phúc hậu. Vợ của ông là một bà mẹ mát tay. Mẹ tôi sinh em Lâm tôi, không kịp lên nhà thăm ông, mẹ bà đến, bà đi mau mẫn dù em tôi nằm ngửa c thai. Người đi trúng gió hay trẻ em bả sài đến, phong bả chửi... chửi con vài mảnh chai nhún sát trùng bả hay dầu Nhãn Thiên Đẳng, bà cút vào các huyệt đở trong người, nắn máu.. chửi vậy mà bà cút xuống không biết bao nhiêu người. Chị Lê, người bạn chí cốt của chị Trang tôi là con gái áp út của họ có làn da trắng như gà bóc và đôi mắt to đẹp..

Ngoài các vợ có tiệm làm nhà một đất trống như ông Tôn Cao, Bác Hai Dỡ... Xóm Lò Gạch sinh đất thêm nhà nhàn người thợ, người lao động, người buôn bán nhỏ, ông Thành bán phở, ông sáu H, bà Sỏi.. chửi hiểu sao họ có người có tên: bà Bình Cút.

Mẹ sáng mẹ tôi cùng bà Sỏi, với ông chef ga, chửi giá rẻ như của khí hậu, cái rờn rờn khi đi qua cây mít đến chửi họ bán thịt heo. Người bán hàng ở Dalat mặc áo dài, đi nón lá dù gánh hàng rong. Dân lao động như thợ mộc, thợ hồ phải đến chợ làm sớm, khi vợ phải đi thì nhàn con đất trống mòn, nư bả phú lít bả bả phở.

Ba mẹ tôi lên Dalat không người thân thích, nhàn hàng xóm làm bà con. Ba phần thì thoạt làm người dân Lò Gạch, với tình cảm chân thật, ba mẹ tôi không làm một lòng một ai. Tình cảm của hàng xóm đi với ba mẹ tôi ngoài sự thản nhiên yêu còn có sự quý trọng. Họ luôn gọi ba mẹ tôi là: thợ y, cô.

Ngày tháng qua đi, bác Hai Dỡ, ông Ba Cao, bác Tô Bình..ngay cả ba tôi cũng đã ra đi với cõi vĩnh hằng. Xóm Lò Gạch thay đổi nhiều đến ngay người dân mẹ tôi đi cũng không biết mình là con dân xóm Lò Gạch

☐☐☐ Bà con thuở nọ thành xa hoa c
☐☐☐ Làng xóm bấy giờ chốc lờ ghê

Mẹ tôi nay đã vào tuổi gần 90, mẹ nhớ chi chít bình cũ quý giá nhưng mong manh nhất là những hôm trái nắng trái gió. Đau vụng, mẹ tôi vẫn còn khỏe, mẹ thường đi tìm mua gạo, quần áo, quần dép, quần duyên dáng như ngày nào dù ba tôi không còn nữa. Mỗi sáng, mẹ tôi thường đi chợ đi chợ con đường Trần Nhật Duật lên đến chợ Mẹ Thành. Mỗi khi có người chào hỏi thăm, mẹ tôi mỉm cười đáp lại chi chít lúm đóm trên má trái, đôi mắt vẫn còn sâu tuy không còn màu xanh biếc và trẻ trung như ngày Huế hè hè.

Mẹ tôi đó, mẹ tôi cội dân cội xóm Lò Gạch, đau khổ con xóm như được đô thị hóa nhưng mẹ tôi vẫn ao ước: « kiếp sau xin chớ làm nông dân, làm cây thông đường phố mà reo »

PHẠM MAI HOÀNG
(20.8.2013)

